

Н. А. Горбова, кандидат педагогічних наук,
доцент кафедри публічного управління,
адміністрування та права
Таврійського державного агротехнологічного університету
імені Дмитра Моторного

О. М. Нестеренко, кандидат юридичних наук,
старший викладач кафедри публічного управління,
адміністрування та права
Таврійського державного агротехнологічного університету
імені Дмитра Моторного

ПАРТИСИПАЦІЯ ЯК ОДИН З ЕЛЕМЕНТІВ ЦИФРОВОЇ ТРАНСФОРМАЦІЇ ПУБЛІЧНОГО УПРАВЛІННЯ

Основним геополітичним питанням, яке постає перед державою на початку третього тисячоріччя, є здатність країни реалізувати свої порівняльні конкурентні переваги в координатах глобального інформаційно-комунікаційного простору, щоб не бути позбавленими реальної самостійності і національного суверенітету та віднесеними на периферію світового розвитку. Визначаються концептуальні та пріоритетні завдання української влади щодо формування й розвитку інформаційних і цифрових технологій із метою вдосконалення державного управління, поліпшення якості життя громадян, економічного зростання, сталого розвитку, збереження і зміцнення суверенітету держави.

Розглядаються законодавчі етапи створення збалансованої інформаційно-комунікаційної інфраструктури управління державою, спроможної забезпечити формування, поширення та ефективне використання й захист ресурсів, що багато в чому залежать від чіткого законодавчого визначення системи поглядів на мету, напрями й основні завдання виконання урядом інформаційно-комунікаційної функції.

У статті проаналізовано умови для здійснення цифрового стрибка та переходу на більш високий технологічний рівень розвитку. Масштаби й темпи цифрових трансформацій мають стати основними характеристиками економічного розвитку. За системного державного підходу, що супроводжується формуванням належної правової бази, цифрові технології стимулюватимуть розвиток відкритого інформаційного суспільства як одного з важливих чинників розвитку демократії в країні, підвищення продуктивності, економічного зростання та підвищення якості життя громадян України.

Необхідною умовою для ефективного використання цифрової інфраструктури є наявність цифрових навичок. За їх баку навіть наявність покриття та забезпечення технікою не дадуть змогу скористатися перевагами, які забезпечує розвинена інфраструктура. З іншого боку, брак навичок зменшує попит на цифрові послуги, що стримує розвиток галузі.

Ключові слова: партисипація, демократія, цифрове суспільство, цифрові послуги, електронна демократія, інформаційні і цифрові технології, інформаційно-комунікаційні інфраструктури управління державою, публічна влада, економічний розвиток.

N. A. Gorbova, O. M. Nesterenko. Partisipation as one of the elements of digital transformation of public governance

The main geopolitical issue facing the state at the beginning of the third millennium is the country's ability to realize its comparative competitive advantages in the coordinates of the global information and communication space, so as not to be deprived of real independence and national sovereignty and on the periphery of world development. The conceptual and priority tasks of the Ukrainian government on the formation and development of information and digital technologies in order to improve public administration, improve the quality of life of citizens, economic growth, sustainable development, preservation and strengthening of state sovereignty are identified.

Legislative stages of creating a balanced information and communication infrastructure of state management capable of ensuring the formation, dissemination and effective use and protection of resources are considered, which largely depend on a clear legislative definition of the system of views on the purpose, directions and main tasks of government information and communication function.

The article analyzes the conditions for the digital leap and the transition to a higher technological level of development. The scale and pace of digital transformation should become the main characteristics of economic development. With a systematic state approach, accompanied by the formation of an appropriate legal framework, digital technologies will stimulate the development of an open information society as one of the important factors in the development of democracy in the country, productivity, economic growth and quality of life of Ukrainian citizens.

Digital skills are a prerequisite for the effective use of digital infrastructure. In their absence, even the availability of coverage and equipment will not allow you to take advantage of the developed infrastructure. On the other hand, lack of skills reduces the demand for digital services, which hinders the development of the industry.

The purpose of the article. Identify the characteristics and problems of the formation of the digital society in Ukraine and develop proposals for strategic priorities of digital development as a component of modern public policy.

Ukraine has all the conditions for the implementation of the so-called digital leap and the transition to a higher technological level of development. The scale and pace of digital transformation should become the main characteristics of economic development. With a systematic state approach, accompanied by the formation of an appropriate legal framework, digital technologies will stimulate the development of an open information society as one of the important factors in the development of democracy in the country, productivity, economic growth and quality of life of Ukrainian citizens.

Key words: participation, democracy, digital society, digital services, e-democracy, information and digital technologies, information and communication infrastructures of state governance, public power, economic development.

Постановка проблеми. Юридична, і перш за все конституційно-правова, наука покликана осмислити і переробити всі юридично значимі феномени і фактори, враховуючи при цьому ідеї і пропозиції галузевих юридичних наук, даючи їм оцінку і орієнтуючи на продовження конституційно закріплених моделей в критично підвищеному для будь-якого державницького суб'єкта.

Сьогодні концептуальним і пріоритетним завданням більшості держав вважається формування і розвиток інформаційних і цифрових технологій з метою удосконалення державного управління, поліпшення якості життя громадян, економічного зростання, сталого розвитку, збереження і зміцнення суверенітету держави.

Сьогодні створення збалансованої інформаційно-комунікаційної інфраструктури управління державою, спроможної забезпечити формування, поширення й ефективне використання й захист ресурсів, багато в чому залежить від чіткого законодавчого визначення системи поглядів на мету, напрями й основні завдання виконання урядом інформаційно-комунікаційної функції.

Необхідність розв'язання вищезазначених питань зумовлено тим, що:

– у сучасних умовах значно розширилися можливості для реалізації конституційних прав громадян на інформацію та свободу інформаційної діяльності, суттєво зросли потреби потенційно активної частини суспільства в інформаційній взаємодії як усередині країни, так і з зовнішнім світом;

– інтенсивний розвиток глобальної інформаційної інфраструктури, необхідність інтеграції України у світове інформаційне співтовариство на рівноправних умовах посилили залежність ефективного функціонування суспільства та держави від стану розвитку інформаційної сфери, передусім системи державного управління національними інформаційними ресурсами;

– інформаційні ресурси, інформаційна інфраструктура в сучасних умовах стають ареною міжнародної боротьби за світове лідерство, за досягнення певних стратегічних і тактичних політичних цілей. І, що необхідно підкреслити особливо: володіння інформацією, належне інформаційне забезпечення органів державного управління є основою успішної боротьби із сучасними викликами, які переживає сучасне суспільство.

Отже, основним геополітичним питанням, яке постає перед державою на початку третього тисячоріччя, є здатність країни реалізувати свої порівняльні конкурентні переваги в координатах глобального інформаційно-комунікаційного простору, щоб не бути позбавленими реальної самостійності і національного суверенітету та віднесеними на периферію світового розвитку.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. За основу дослідження взято положення чинних нормативно-правових актів: Закону України «Про державну службу», Постанови Кабінету Міністрів України «Про запровадження системи управління якістю в органах виконавчої влади», Державного стандарту України: Системи управління якістю настанова щодо поліпшення діяльності (ISO 9004:2000, IDT). Категорія «публічні послуги» досліджувалась такими провідними науковцями, як В. Авер'янов, І. Венедиктова, І. Коліушко, В. Мамонова, С. Серьогін, В. Сороко, В. Тимошук, А. Чемерис, Ю. Шаров. Велику увагу цьому питанню приділяли російські вчені-юристи, а саме: Л. Мицкевич, Ю. Тихомиров, Л. Терещенко.

Мета статті – виявити характерні ознаки та проблеми формування цифрового суспільства в Україні та розробити пропозиції щодо стратегічних пріоритетів цифрового розвитку як складової сучасної державної політики.

Виклад основного матеріалу. З огляду на територіальні масштаби України та кількість державних відомств, які займаються вирішенням проблем громадян, концепція цифрової держави вважається першорядною.

Сьогодні в Україні спостерігається поступовий перехід соціальної сутності сучасної держави від зобов'язуючого стилю державного управління до стилю надання послуг. Метод надання публічних послуг сприйнятий в якості реалізації конституційної моделі соціальної держави.

Послуги – основа ідеології «сервісної держави». У ній діяльність публічно-правової освіти повинна бути спрямована на задоволення потреб населення, причому взаємодія населення з органами публічної влади (як державної, так і місцевих органів влади) в цьому процесі носить специфічний характер, який найбільш повно охоплюється категорією «публічні послуги». [2, с. 198].

Останні роки в Україні ознаменовані переходом не тільки на надання різного виду послуг (соціальні, суспільні та інші), але і на динамічний розвиток технологій, включених в поняття «цифрова держава», і його складових частин: «цифрової економіки», «електронного уряду», «інформаційного суспільства».

Незважаючи на це, спроби формування визначень, які використовує нормотворець, повинні якомога швидше завершитися – це соціальне замовлення законодавця, адже сучасна наука не випереджає, а йде за нормотворенням.

Основною ідеєю цифрової держави вважається надання бізнесу і населенню країни послуг державницького характеру в електронній формі. Розвиток інформаційних технологій розширює доступність і асортимент товарів, послуг, тим самим впливаючи на рівень і якість життя багатьох людей, сприяє прискоренню руху інформації як необхідного інструменту надання послуг державою і не тільки.

Застосування інформаційних технологій сприяє більш ефективному вирішенню проблем у сфері надання публічних послуг за допомогою не тільки оптимізації і зниження бюджетних витрат на ці цілі, а й підвищення довіри до влади споживачів публічних послуг. Вони економлять час, отримують необхідні саме їм в їх життєвій ситуації послуги, тим самим отримуючи від держави очікувані результати, реалізують свої законні інтереси, частково досягають поставлених цілей за допомогою держави.

Актуалізується потреба в більш швидкому наданні публічних послуг, що вимагає прискорення обробки і передачі інформації. Цей взаємозв'язок закріплений прийняттям Закону України «Про електронні довірчі послуги» від 05.10.2017 р. №2155-VIII, що сприяє побудові цифрової інфраструктури довіри, який є важливим елементом цифрової економіки.

Прискорення інформатизації життя суспільства і держави вимагає створення внутрішньодержавного правового середовища, законодавства (з урахуванням міжнародного рівня) в області передових комунікаційних технологій.

Рішення зазначеного питання направлено не тільки на впорядкування виникаючих нових суспільних відносин, але і на освіту, підвищення правової культури жителів країни, на швидке і якісне задоволення потреб індивіда за допомогою різних досягнень техніки, наприклад ідентифікації в інформаційно-комунікаційних системах в режимі онлайн-послуг.

Українське суспільство, безперечно, зацікавлене в інтеграції в європейський цифровий простір, адже від цього залежить розвиток української економіки, приплив інвестицій, поява нових робочих місць, розвиток малого та середнього бізнесу, потенційна робота у глобальних спільних європейських проектах.

Отже, «цифрова» галузь, включаючи електронні комунікації, інформаційне суспільство та аудіовізуальний ринок, зазнає найшвидших та найсуттєвіших змін в умовах сьогодення, тому помилки, недопрацювання, суперечності, законодавчі казуси у цій сфері неприпустимі, а необхідність законодавчих змін є нагальною. Виконання вказаних завдань без жодних зволікань було покладено на новостворений Комітет Верховної Ради України з питань цифрової трансформації та Міністерство цифрової трансформації України.

29.07.2019 р. Верховна Рада України своєю Постановою затвердила новий перелік, кількісний склад та предмети відання комітетів Верховної Ради України дев'ятого скликання. Як наслідок, був створений Комітет з питань цифрової трансформації, до сфери відання якого віднесені питання формування законодавчих засад цифровізації та цифрового суспільства в Україні, роботи над законодавчими засадами адміністрування, функціонування і використання мережі Інтернет в Україні та роботи над Національною і державною програмами інформатизації, а також програмами ЄС «Єдиний цифровий ринок» (Digital Single Market, EU4Digital) й іншими програмами цифрового співробітництва, питання електронного урядування та публічних електронних послуг, смартінфраструктури (міста, громади), кібербезпеки та кіберзахисту тощо [2, с. 78].

Окрім того, з метою оптимізації системи центральних органів виконавчої влади Кабінет Міністрів України своєю постановою від 02.09.2019 р. №829 утворив Міністерство цифрової трансформації України, реорганізувавши Державне агентство з питань електронного урядування шляхом перетворення [8].

Вже 18.09.2019 р. Постановою Кабінету Міністрів України №856 було затверджено Положення про Міністерство цифрової трансформації України, яке стає центральним засвідчувальним органом у сфері електронних довірчих послуг, що забезпечує формування та реалізацію державної політики у сфері цифровізації, цифрового розвитку, цифрової економіки, цифрових інновацій, електронного урядування та електронної демократії, розвитку інформаційного суспільства, розвитку ІТ-індустрії.

27.09.2019 р. відбулася публічна презентація Міністерства цифрової трансформації та бренду Цифрової держави. Отже, реальне впровадження законодавчих змін у «цифровій» галузі має відбуватися за участю вказаних органів. Водночас орієнтирами для України стають три основні напрямки, викладені Єврокомісією в комплексному програмному документі «Єдиний цифровий ринок для Європи»: кращий доступ до інтернету для споживачів та підприємств; створення належних умов для регулювання передових цифрових мереж; розбудова цифрової економіки через інвестиції, оперативну сумісність та стандартизацію. [12]

Також важливу роль відіграє Додаток XVII-3 до Розділу IV Угоди про асоціацію, який зобов'язує Україну здійснити імплементацію низки актів ЄС, що встановлюють спільні норми на ринку надання електронних комунікаційних послуг, разом з Директивами щодо електронних комунікацій, режимів авторських прав, захисту прав споживачів, кур'єрських служб, аудіовізуальних послуг.

17.01.2018 р. розпорядженням Кабінету Міністрів України № 67 р було схвалено Концепцію розвитку цифрової економіки та суспільства України на 2018–2020 рр. та затверджено План заходів щодо реалізації Концепції розвитку цифрової економіки й суспільства України на 2018–2020 рр. Концепція максимально детально визначає основні цілі цифрового розвитку, принципи цифровізації, напрямки цифрового розвитку та напрямки гармонізації з цифровими європейськими ініціативами, цифровий порядок денний для Європи. Враховуючи положення Концепції, протягом 2018–2020 рр. Україна забезпечує поступове приведення своїх чинних законів чи прийняття нових законів у відповідність до європейського законодавства за трьома основними напрямками [1].

Перший напрям — інтероперабельність (Interoperability) та електронні сервіси (eServices) — передбачає долучення України до Програми ЄС Interoperability Solutions for European Public Administrations 2, проєктів e-CODEX, e-Invoicing, а також ініціативи Single Digital Gateway.

Схвалення Концепції розвитку електронного урядування в Україні відбулося ще 20.09.2017 р. розпорядженням Кабінету Міністрів України №649-р. Концепція покликана підтримати координацію та співпрацю органів державної влади й органів місцевого самоврядування для досягнення необхідного рівня ефективності та результативності розвитку електронного урядування, просування ідеї реформування державного управління та децентралізації на базі широкого використання сучасних інформаційно-комунікаційних технологій по всій країні [2].

Кожен суб'єкт господарювання як державної, так і приватної форми власності зіштовхується з необхідністю доступу до того чи іншого державного реєстру або бази даних. Це може бути єдине митне вікно, система електронних декларацій, система електронних закупівель тощо, які для повноцінного функціонування потребують інтеграції із зовнішніми державними реєстрами та базами даних.

Ефективність функціонування сучасної держави значною мірою визначається швидкістю та якістю прийняття рішень. Це неможливо без наявності в державних структурах електронного документообігу. Локальний електронний документообіг (на рівні одного відомства) дозволяє державній структурі автоматизувати всі процеси роботи з документами, максимально відмовитися від паперу, вдосконалити внутрішню дисципліну, пришвидшити процес прийняття управлінських рішень.

Відсутність електронної взаємодії державних систем не дозволяє спростити порядок надання послуг та виконати вимоги Закону України «Про адміністративні послуги» від 06.09.2012 р. № 5203-VI щодо заборони вимагати від суб'єктів звернення інформацію або дані, що перебувають в інших органах влади, тобто вже були надані громадянами раніше [6].

Прийнята Постанова Кабінету Міністрів України № 606 від 08.09.2016 р. «Деякі питання електронної взаємодії державних електронних інформаційних ресурсів» передбачає запровадження системи електронної взаємодії державних електронних інформаційних ресурсів під час надання адміністративних послуг і здійснення інших повноважень відповідно до покладених на них завдань та підключення до електронної взаємодії відповідно до вимог ЄС.

Державне агентство з питань електронного урядування України працює над об'єднанням усіх відомств в єдину систему міжвідомчого документообігу. Така система гарантує надсилання електронних документів та надає можливість отримання юридично значущих повідомлень про доставку. Також у цьому напрямку триває робота зі створення системи електронного погодження проєктів нормативно-правових актів між міністерствами та відомствами.

Другий напрям — відкриті дані. Розвиток відкритих державних даних в Україні забезпечить підвищення відкритості, прозорості й ефективності роботи державних органів та є шляхом до розвитку нової для України цифрової індустрії — індустрії відкритих даних. Інтеграція державного вебпорталу відкритих даних України data.gov.ua до центрального європейського порталу відкритих даних europeandataportal.eu та data.europa.eu є головним завданням цього напрямку.

Центральний європейський портал відкритих даних є точкою входу до відкритих даних установ та організацій Європейської Комісії, а також держав-членів ЄС. Він встановлює єдині вимоги до політики розвитку відкритих даних та вимоги до їхніх стандартів. Державне агентство з питань електронного урядування України є державним органом, відповідальним за реалізацію цієї політики. Окрім того, відкриті дані мають потужний антикорупційний ефект, сприяють прозорості влади, позитивно впливають на розвиток економіки.

Третій напрям — електронна ідентифікація (eID). У 2014 р. в ЄС був ухвалений Регламент № 910 (eIDAS), метою якого є запровадження єдиних вимог до розвитку електронної ідентифікації, надання електронних довірчих послуг у країнах ЄС та розвиток трансграничної е-ідентифікації. Проєкт фокусується на виробленні стандартів, форматів, ідентифікаторів для засобів електронної ідентифікації у сферах е-медицини, електронних публічних послугах, е-банкінгу та повинен сприяти розвитку EU Digital Single Market, запровадженню транскордонної взаємодії, підвищенню мобільності громадян та бізнесу ЄС.

Нині Державне агентство з питань електронного урядування України сприяє впровадженню, розповсюдженню та популяризації електронного підпису і технологій MobileID та BankID. Вже розроблені вимоги до засобів електронної ідентифікації, рівнів довіри до засобів електронної ідентифікації для їх використання у сфері

електронного урядування. Окрім того, Державне агентство з питань електронного урядування України активно працює над створенням загальнодержавної системи електронної ідентифікації України.

Головними проблемами, які потрібно розв'язати, є такі: зростання кіберзлочинності в умовах збільшення кількості інформаційних систем, які використовують персональні дані; відсутність захищеного обміну ідентифікаційними даними фізичних та юридичних осіб, які обробляються в інформаційних системах державних органів і приватного сектору, неузгодженість у виборі ідентифікаторів, відсутність підтвердження ідентифікаційних даних; використання в системах реєстрації та контролю доступу до інформаційних систем технологічно несумісних механізмів, алгоритмів і протоколів електронної ідентифікації та впізнання.

Ухвалення Закону України «Про електронні довірчі послуги» від 05.10.2017 р. № 2155-VIII сприяє побудові цифрової інфраструктури довіри, що є важливим елементом цифрової економіки.

Однак нагальними для ухвалення щодо всіх трьох напрямів залишається Закон про захист персональних даних у новій редакції, який відображатиме реформу, що відбулась в ЄС, а також закони про об'єкти критичної інфраструктури та про електронні комунікації, які було внесені до переліку пріоритетних для першочергового розгляду та ухвалення.

Після завершення реформування цифрової галузі для перетворення України на справжню цифрову державу потрібно оцифрувати ще багато послуг, оновити законодавчу базу, упорядкувати роботу держреєстрів, забезпечити технічні можливості й захист даних. Зміни торкнуться не тільки адміністративних послуг, а й галузей охорони здоров'я, бізнесу, освіти, транспорту, судів, питань демократії тощо.

Складниками «Цифрової держави» мають стати:

- Електронне урядування, при якому внутрішні процеси управління в державі здійснюються за допомогою інформаційних технологій. За вдалого функціонування державоутворювальні процеси стануть ефективними й прозорими, а кожен громадянин матиме доступ до будь-якої інформації про державу. Державні послуги стануть зрозумілими й доступними в електронній формі, а органи влади завжди матимуть правдиві дані для ухвалення ефективних рішень.

- Кібербезпека, тобто безпека в електронному просторі. Під час здійснення цифрової державної політики вся державна й приватна інформація та її носії мають бути захищені від несанкціонованого використання.

- Електронна демократія, завдяки якій громадяни також управлятимуть державою за допомогою інформаційних технологій, а саме референдуми, голосування, громадські бюджети, консультації та опитування теж будуть здійснюватися в електронній формі.

- Електронний бізнес – це організація підприємницької діяльності в електронному вигляді, тому що при такому веденні бізнесу всі процеси стають швидшими, ефективнішими і сприяють підвищенню дохідності, а не створюють додаткових бар'єрів.

- Електронний суд передбачає ведення судового документообігу в електронній формі, а саме онлайн-подання процесуальних документів, обмін документами між судами, установами й учасниками судового процесу, розгляд окремих справ онлайн. Учасники процесу матимуть постійний доступ до всіх відкритих документів, а повідомлення й результати вони отримуватимуть в електронній формі.

- Електронна охорона здоров'я, при запровадженні якої кожен пацієнт матиме власну електронну медичну картку. Усі лікарі будуть під'єднані до відповідних медичних онлайн-платформ, а кожна лікарня матиме повністю цифрову інфраструктуру: Wi-Fi, електронний обмін медичними даними пацієнта між різними установами (теле-медицина) та систему дистанційного моніторингу стану пацієнта.

- Електронна освіта, розвиток якої передбачає зміну процесу навчання з стандартного на його електронний аналог, при якому діти зможуть отримувати освіту дистанційно. Це дозволить вмотивувати викладачів змінювати методи навчання на зі стандартних на сучасні методи, з використанням усіх найсучасніших технологій. Для досягнення цієї мети потрібно додатково навчати викладацький склад та змінювати електронне обладнання більшості українських навчальних закладів.

- Електронна транспортна система, яка дозволить не тільки користуватися електронним квитком, а й управління транспортним трафіком, створення проектів мобільного паркування.

- Розумні міста. Створюється електронна модель, що допомагає вирішувати нагальні проблеми кожного міста: інтегровані інформаційні системи розв'язують проблеми з транспортом, впроваджуються «зелені» технології, у кожного міста є доступний план забудови, розвитку промислового й природного капіталу. Це означає, що міста стануть більш продуманими та зручними й кожен містянин знатиме що й чому роблять у його місті.

- Цифрові навички. Щоб усі задумані зміни відбулися, потрібно створити програму навчання загальних і професійних цифрових навичок. Вона надасть змогу всім громадянам опанувати базову цифрову грамотність, щоб вільно користуватися електронними інструментами керування державою, а надалі — навіть опанувати нові професії та мови.

- Повсюдний інтернет. Щоб електронними послугами могли користуватися по всій країні, структурами державної влади потрібно розробити національний план розвитку широкосмугового доступу до інтернету. Особливу

увагу потрібно приділити покриттю в сільській місцевості, щоб подолати цифровий розрив, створити нові робочі місця й зменшити міграцію сільських мешканців до міст.

Отже, в Україні є всі умови для здійснення так званого цифрового стрибка та переходу на більш високий технологічний рівень розвитку. Масштаби й темпи цифрових трансформацій мають стати основними характеристиками економічного розвитку. За системного державного підходу, що супроводжується формуванням належної правової бази, цифрові технології стимулюватимуть розвиток відкритого інформаційного суспільства як одного з важливих чинників розвитку демократії в країні, підвищення продуктивності, економічного зростання та підвищення якості життя громадян України.

Необхідною умовою для ефективного використання цифрової інфраструктури є наявність цифрових навичок. За їх відсутності навіть наявність покриття та забезпечення технікою не дозволить скористатися перевагами, які забезпечує розвинена інфраструктура. З іншого боку, брак навичок зменшує попит на цифрові послуги, що стримує розвиток галузі. Отже, розвиток цифрових навичок є одним із пріоритетів Мінцифри, який виділений в окремий напрямок. Згідно з цілями міністерства понад 6 млн українців будуть охоплені програмою розвитку цифрових навичок і 70 % громадян мають пройти програму та володіють навичками на базовому рівні.

Список використаних джерел:

1. Вінник О.М. Правове забезпечення цифрової економіки та електронного бізнесу. Монографія. К.: Науково-дослідний інститут приватного права і підприємництва імені академіка Ф. Г. Бурчака НАПрН України, 2018. 212 с.
2. Нестеренко О.М., Горбова Н.А. Теоретико-методологічні механізми впливу державної політики на процес формування свідомої особистості. *Прикарпатський юридичний вісник*. 2019, 33-37.
3. Горбова Н.А. Природа державного контролю (нагляду) та генезис його законодавчого визначення. *«Право та державне управління»*. № 1 (2019).
4. Про інформацію: Закон України від 02.10.1992 р. *Відомості Верховної Ради України*. 1992. № 48. Ст. 650. «Цифрова економіка».
5. Про захист інформації в інформаційно-телекомунікаційних системах: Закон України від 5 липня 1994 р. *Відомості Верховної Ради України*. 1994. № 31. Ст. 286.
6. Про телекомунікації: Закон України від 18.11.2003 р. *Відомості Верховної Ради України*. 2004. № 12. Ст. 155.
7. Про електронну комерцію: Закон України: від 03.09.2015 р. *Відомості Верховної Ради України*. 2015 р. № 45. Ст. 410.
8. Про електронні довірчі послуги: Закон України «Про електронні довірчі послуги» від 05.10.2017 р. *Урядовий кур'єр* від 08.11.2017. № 210.
9. Про платіжні системи та переведення грошей в Україні: Закон України від 05.04.2001 р. *Відомості Верховної Ради України*. 2001. № 29. Ст. 137.
10. Про деякі заходи щодо поліпшення доступу фізичних та юридичних осіб до електронних послуг: Указ Президента України від 29.07.2019 N 558/2019. URL: <http://search.ligazakon.ua/search/law/monitoring/MN022046.html> (дата звернення 04.08.2019).
11. Про дозвільну систему у сфері господарської діяльності: Закон від 06.09.2005 р. *Відомості Верховної Ради України*. 2005. № 48. Ст. 483.

References:

1. Vinnyk O. M. *Pravove zabezpechennia tsyvrovoi ekonomiky ta elektronnoho biznesu*. [Legal support of digital economy and e-business.] Monohrafiia. K.: Naukovo-doslidnyi instytut pryvatnoho prava i pidpryyemnytstva imeni akademika F. H. Burchaka NAPrN Ukrainy, 2018. 212 s. 6 [Ukraine]
2. Nesterenko O.M., Horbova N.A. *Teoretyko-metodolohichni mekhanizmy vplyvu derzhavnoi politykyna protses formuvannia svidomoi osobystosti*. [Theoretical and methodological mechanisms of influence of public policy on the process of forming a conscious personality], journal *Prykarpatskyi yurydychnyi visnyk* [Prykarpattya Legal Bulletin], 2019, 33-37. [Ukraine]
3. Horbova N.A. *Pryroda derzhavnoho kontroliu (nahliadu) ta henezys yoho zakonodavchoho vyznachennia*. [The nature of state control (supervision) and the genesis of its legislative definition] journal *Pravo ta derzhavne upravlinnia* [Law and public administration] № 1 (2019). [Ukraine]
4. *Pro informatsiiu* [About information]: *Zakon Ukrainy vid 02.10.1992 r.* // *Vidomosti Verkhovnoi Rady Ukrainy*. 1992. № 48. St. 650. «Tsyfrova ekonomika» [Ukraine]
5. *Pro zakhyst informatsii v informatsiino-telekomunikatsiinykh systemakh* [On information protection in information and telecommunication systems]: *Zakon Ukrainy vid 5 lypnia 1994 r.* // *Vidomosti Verkhovnoi Rady Ukrainy*. 1994. № 31. St. 286. [Ukraine]
6. *Pro telekomunikatsii* [About telecommunications]: *Zakon Ukrainy vid 18.11.2003 r.* // *Vidomosti Verkhovnoi Rady Ukrainy*. 2004. № 12. St. 155.

7. *Pro elektronnu komertsiiu* [About e-commerce]: Zakon Ukrainy: vid03.09.2015 r. // Vidomosti Verkhovnoi Rady Ukrainy. 2015 r. № 45. St. 410. [Ukraine]

8. *Pro elektronni dovirchi posluhy* [About electronic trust services]: Zakon Ukrainy «Pro elektronni dovirchi posluhy» vid 05.10.2017 r. // Uriadovi kurier vid 08.11.2017. № 210. [Ukraine]

9. *Pro platizhni systemy ta perevedennia hroshei v Ukraini* [About payment systems and money transfers in Ukraine]: Zakon Ukrainy vid 05.04.2001 r. // Vidomosti Verkhovnoi Rady Ukrainy. 2001.№ 29. St. 137. [Ukraine]

10. *Pro deiaki zakhody shchodo polipshennia dostupu fizychnykh ta yurydychnykh osib do elektronnykh posluh* [On some measures to improve the access of individuals and legal entities to electronic services]: Ukaz Prezydenta Ukrainy vid 29.07.2019 N 558/2019 // URL: <http://search.ligazakon.ua/search/law/monitoring/MN022046.html> (data zvernennia 04.08.2019). [Ukraine]

11. *Pro dozvilnu systemu u sferi hospodarskoi diialnosti* [On the permit system in the sphere of economic activity]: Zakon vid 06.09.2005 r. // Vidomosti Verkhovnoi Rady Ukrainy. 2005. № 48. St. 483. [Ukraine]